

УДК 81'373.47:070

ВІДОНІМИ ЯК ОДИН ІЗ ЗАСОБІВ НАДАННЯ ГАЗЕТНИМ ТЕКСТАМ НЕГАТИВНОЇ ОЦІНКИ

Юлія Калужинська

аспірантка,

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ ім. Григорія Сковороди»,
вул. Сухомлинського 30, м. Переяслав-Хмельницький, Україна, 08401

d.yulya.w@yandex.ua

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто використання в мові української сучасної періодики відонімних слів, вжитих для надання текстам експресивно-емоційного забарвлення, котрі, проте, часто мають негативне маркування. Поява у газетах подібних лексичних одиниць свідчить про інтенсифікацію розвитку друкованих мас медіа та необхідність інформувати про новини з різних галузей життя, політики, культури. Було виявлено, що найбільшу групу відонімів становлять похідні

одиниці від антропонімів, зокрема від прізвищ. Встановлено, що це відбувається через низку екстралінгвальних факторів, зокрема через певні політичні процеси в країні. Було класифіковано відоніми за способом їх творення та сферою використання. Встановлено, що поява відонімних утворень зумовлена прагненням мовців образно назвати те чи те явище, дію, передати значеннєві відтінки або експресію, для вираження яких в українській літературній мові немає спеціальних засобів. У результаті дослідження встановлено, що початок XXI сторіччя характеризується активним вживанням відонімних утворень для негативної характеристики осіб, процесів та станів, котрі мають місце в житті країни. Переважно вони використовуються в політичних текстах, інколи функціонують у текстах на воєнну тематику.

Ключові слова: відоніми, емоційно-експресивна лексика, мова мас медіа, екстралінгвальні чинники, негативна оцінка.

Вступ

Актуальність вивчення процесів утворення та функціонування нових засобів мови підтверджує багато сучасних лінгвістичних досліджень, що особливо активізувались в галузі вивчення мови засобів масової інформації. Сучасна публіцистика є одним з основних джерел збагачення української мови різнорівневими новотворами. Це пов'язано з тим, що вона постійно інформує про новини з різних галузей життя, політики, культури і цілісно подає дійсність у її діалектичному розвитку та має невичерпні можливості поповнювати арсенал мовних засобів. Серед нових мовних явищ останніх десятиліть чільне місце посідають процеси утворення одиниць різного рівня від власних назв (Навальна, 2011).

Найбільшу за обсягом групу слів становлять похідні одиниці від антропонімів, зокрема від прізвищ. Вони помітно активізувались в мові української періодики в останні роки (Навальна, 2007). Це спричинено позамовними чинниками, передусім активними процесами в політичному житті.

Методи дослідження

Для вивчення лексики в мові української періодики початку XXI ст. використано метод *спостереження* та *описовий* метод. На різних

етапах дослідження послуговувалися методом *функціонального аналізу* для визначення стилістичного навантаження лексичних одиниць. На початку ХХІ століття мовознавці дедалі більше уваги приділяють дослідженню відонімних утворень, що активно вживаються в мові вітчизняних ЗМІ. Вивченню нових слів, утворених від власних назв, присвячено розвідки Д.В. Дергача (Дергач, 2009), М.С. Ковальчука (Ковальчук, 2015), Г.Б. Мінчак (Мінчак, 2003), М.І. Навальної (Навальна, 2007), І.В. Онищенко (Онищенко, 2004), Т.В. Стасюк (Стасюк, 2005), О.М. Стишова (Стишов, 2003).

Результати дослідження

Відонімні утворення – це «слова, що мають своєрідну значеннєву природу, зумовлену сутністю онімів, та прагматично-емоційне функціональне призначення. Відоніми належать переважно до позасистемних мовленнєвих явищ, які ілюструють форми й шляхи розвитку мовлення окремого періоду й оновлюють можливості української публіцистики» (Стасюк, 2005). М.С. Ковальчук, Т.В. Стасюк, крім терміна «відонімні утворення», вживають «відонімні деривати», «відонімні похідні», «відпропріальні утворення (Стасюк, 2005:1).

Поява відонімних утворень зумовлена прагненням мовців образно назвати те чи те явище, дію, передати значеннєві відтінки або експресію, для вираження яких в українській літературній мові немає спеціальних засобів, потребою порушити мовний автоматизм (Навальна, 2013:141). О.М. Стишов та М.І. Навальна відзначають активізацію у вітчизняній публіцистиці нових слів, утворених від власних назв (Стишов, 2003:207; Навальна, 2011:167).

Від прізвищ відомих державних, політичних та громадських діячів постало багато відносних прикметників за допомогою форманта **-ськ-** та його варіантів. Особливо багато слів, що походять від прізвища російського президента Володимира Путіна, напр.: *«Неоголошена війна, яку розв'язала проти України путінська Росія, увійде у військові підручники, як ілюстрація того, яку руйнівну силу несе у собі суміш з танково-артилерійських дул і словесного тротилу, змішаного на тотальній війні і пропаганді»*

(«Високий Замок», 5.03.2015); «Враховуючи не лише **путінські** апетити, а й те, з якою легкістю виборці півдня і сходу реанімували у владі кремлівських маріонеток» («Високий Замок», 29.10.2014); «Головна їх ціль – знищення коаліції і відставка уряду, тоді з Україною можна буде робити все, що душа **путінська** забажає» («Народна воля», 17.04.2015); «...як **путінські** боти, найперше в особі **медведчуківського** шовгора та гундяєвської прислуги, почали лити в інтернет-спільноті сльози «вати»: мовляв, варвари замахнулися на святе – нашу історію» («День», 1.05.15); «З військових навчань **путінських** посіпак в окупованому Криму потішається весь світ» (заг.) («Експрес», 12.10.2016); «...колишнього водія Запорізької АЕС, якого викрали і проти якого «склепали» у Криму гучну справу **путінські** нишпорки» («Високий Замок», 23.09.2016); «Підконтрольна **путінському** Кремлю Державна рада загарбаного Криму скасувала мораторій на продаж і оренду земель» («Сільські вісті», 30.09.2016); «На жах маріупольської трагедії наклалась серія ерактів за межами Донбасу і лячна статистика про рекордне розростання кровожерного **путінського** спрута в Україні» («Високий Замок», 29.01.2015).

Подані лексеми мають чітке негативне маркування, оскільки характеризують процеси, пов'язані з президентом Росії Володимиром Путіним, ставлення до якого зараз є гостро негативним.

Окрему групу відонімних утворень становлять іменники, утворені від прізвищ лідерів політичних партій, блоків, громадських об'єднань тощо. Здебільшого це відпрізвищеві утворення з питомими українськими суфіксами **-ець/-івець** (Навальна, 2011) (*Яценюк – яценюківці, Порошенко – порошенківці, Ляшко – ляшківці*). Напр.: «**Яценюківці** дуже не хотіли ще більшого посилення впливу Порошенка, у сфері впливу якого, безперечно, опинилися б і «розкольники» з Опозиційного блоку» («Україна молода», 28.11.2014); «Тоді депутат у сесійній залі висловив незгоду з підтримкою більшості на посаду голови обласної ради «**порошенківця**» Анатолія Олійника» («Україна молода», 9.02.2016); «Фракція РПУ, щоправда, покинула коаліцію ще минулого року, але певний час тому із «**ляшківцями**» почали

переговори щодо їх повернення до складу більшості» («Україна молода», 16.02.2016). У деяких текстах подібні відоніми вживаються цілими групами, напр.: *«Бачимо злам: якщо раніше одна половина електорату «Єдиної Країни» завжди виступали проти іншої (чорновільці проти кравчуківців, кравчуківці проти кучмівців, кучмівці проти ющенківців, ющенківці проти яниківців і т. п.)...»* («Вільна Україна», 31.10.2015).

Поява таких лексичних одиниць покликана надати певної характеристики владним діячам. Через складну політичну ситуацію в країні ця характеристика має чітке негативне маркування, бо часто дії політиків є нелогічними, непродуманими та дуже показовими.

У тематиці про владу натрапляємо на використання відонімів, котрі походять від прізвища деяких політичних діячів та збірно характеризують їх прибічників. Прикладом такого явища може бути лексема *януковичі*. Негативного забарвлення вона отримує через те, що походить від прізвища колишнього президента України Віктора Януковича, котрий відомий своєю не завжди правдивою діяльністю, напр.: *«Анатолій Могильов, натомість попри все моє упередження щодо цього вірного служачки клану януковичів, як і майже весь уряд АРК, не вважав можливим заходити аж так далеко»* («Кримська світлиця», 4.03.2016); *«І це, до речі, теж гігантський крок у зміні політичного класу. Якщо в росіян та януковичів тут не стане фінансів, не буде як виховувати нових «зв'язд» віртуальних ток-шоу, розкручувати чи підтримувати свої псевдопроекти, все відбуватиметься чесніш»* («Український тиждень», 19.05.2016). *«Натомість, як і всяка дрібнота, єдине, чого бажала наша влада, це бачити цілковите приниження клану януковичів»* («Кримська світлиця», 4.03.2016).

З таким же значенням використовують й похідні від прізвищ інших політичних діячів, котрі, проте, теж утратили довіру громадян, тому тексти з такими лексичними одиницями матимуть негативну конотацію, пор.: *«Після того, як вони почали збір підписів за відставку генпрокурора, той став крутитися як вуж на сковорідці, заарештувати азарових, януковичів»* («Український тиждень», 29.01.2016); *«Можливо,*

цим пояснюється українофобський феномен усіх тих численних *симоненків, колесніченків, левченків, бондаренко?*) («Україна молода», 19.11.2014); «*І це одна з найбільших поразок Майдану, бо як ще можна пояснити наявність у постреволюційному парламенті львовочкіних, вілкулів, мірошніченків, геллерів тощо*» («Український тиждень», 12.02.2015).

Не лише теперішня влада піддається критиці на шпальтах газет. Попередники теж зазнають нищівної критики. До прикладу з негативним відтінком вжито відоніми *Яценюки* (від прізвища колишнього прем'єр-міністра Арсенія Яценюка) та *Яреськи* (від прізвища міністра економіки Наталії Яресько), напр.: «*Яценюки та Яреськи, мабуть, думають, що гроші в селі на грушах ростуть*» («Сільські вісті», 29.01.2016).

Окрім того, у мові української періодики активно функціонують відонімі утворення від назв політичних парій (*Свобода – свободівець, УДАР – ударівець*). Напр.: «*Критика щодо незбалансованості фінансового документа пролунала із вуст «свободівця» Андріяна Гутника*» («Високий Замок», 11.02.2016); «*У свій час «УМ» зазначала, що ціною питання можливих домовленостей вищого партійного «свободівського» керівництва із київськими «смотрящими» мало бути закриття справ проти «свободівців», котрі перебували під слідством після подій біля Верховної Ради 31 серпня минулого року*» («Україна молода», 08.02.2016); «*До всього журналісти нагадали, що після втечі Януковича Київську облраду, яка «рекомендувала» реконструкцію котелень, очолив також «ударівець» Микола Бабенко*» («Українська правда», 25.02.2015). *Наявність у пресі подібних лексем засвідчує активну увагу журналістів до політичного життя та негативні процеси, що відбуваються в ньому; «Про Юрі Бойка – це лише риторика генпрокурора. Так тримають колишніх «регіоналів» на гачку*» («Газета по-українськи», 30.09.2016); «*Правосекторівцям» світить пожиттєве*» (заг.) («Високий Замок», 29.08.2016); «*До революції гідності, спровокованої відмовою «регіонального» глави держави від своїх попередніх намірів, залишалось майже три місяці*» («Україна молода», 28.11.2014).

Залишається продуктивним також і словотвірний тип із суфіксом **ізм/изм**, що виражає значення «суспільно-політичний напрям, система поглядів тощо». Напр.: *«Розвинений «кучмізм» активно діє на міжнародній арені та пропонує ...розчленування України»* (заг.) («День», 9.04.2015); *«Зустріч «Валдайського клубу»: Кремль говорив про «фашизм» в Києві, а експерти – про «путізм»* (заг.) («Дзеркало тижня», 23.10.2014), а також із суфіксом **-іст**, котрий вказує на прихильників певного політичного діяча, напр.: *«Ось так само нахабніли кучмісти після Помаранчевої революції»* («День», 23.09.2016).

Від прізвищ деяких державних і політичних діячів за допомогою суфікса **-щин-** утворено іменники, які означають суспільне явище або сукупність певних рис чи ознак, що мають зв'язок з конкретною людиною – державним діячем, партійним лідером тощо (Навальна, 2011). Виокремлюємо слова на зразок *яценюківщина*. Напр.: *«...адже за рік «яценюківщини» не видно жодних рухів економіки, окрім конвульсій»* («Вільна Україна», 24.04.2015)

Оскільки ані колишній президент України Леонід Кучма, ані теперішній російський президент Володимир Путін не користуються повагою у суспільстві, то похідні від їх прізвищ мають негативне значення.

Висновки

Отже, початок ХХІ сторіччя характеризується активним вживанням відомітних утворень для негативної характеристики осіб, процесів та станів, котрі мають місце у житті країни. Переважно вони використовуються у політичних текстах, інколи функціонують у текстах на воєнну тематику.

Література

- Дергач, Д.В. (2009). Лінгвостилістика онімів сучасних українських медійних текстів [Текст] : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Д.В. Дергач. – К., 2009. – 236.
- Ковальчук, М.С. (2015). Відомітні утворення в мові сучасної газети / М.С. Ковальчук, А.В. Вовк // Український смисл. Науковий збірник за ред. докт. філол. наук, проф. І.С. Попової. – Дніпропетровськ. – С. 21–29.

- Мінчак, Г.Б. (2003). Конотативна семантика сучасних ідеологічно забарвлених номінативних одиниць (на матеріалі української преси 90-х років ХХ століття) [Текст] : дис. канд. філол. наук : 10.02.01 / Г.Б. Мінчак. – К. – 301 с.
- Навальна, М. (2007). Відоміні утворення в сучасній українській публіцистиці / Марина Навальна // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» : наук.-теорет. зб. – Переяслав-Хмельницький. – С. 324–326.
- Навальна, М.І. (2011). Динаміка лексики української періодики початку ХХІ ст. : [монографія] / М.І. Навальна. – К., Інститут української мови ; Видавничий дім Дмитра Бураго. – 328 с.
- Навальна, М.І. (2013). Функціонування нових відоміних утворень у мові сучасної української публіцистики / М.І. Навальна // Лінгвістика. – № 1. – С. 141–150.
- Онищенко, І.В. (2004). Категорія оцінки та засоби її вираження в публіцистичних та інформаційних текстах [Текст] : дис... канд. філол. наук : 10.02.01 / І.В. Онищенко. – Кривий Ріг. – 195 с.
- Стасюк, Т.В. (2005). Відоміні утворення : структурно-семантичні і функціонально-стилістичні аспекти у мові сучасної публіцистики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Т.В. Стасюк. – Д. – 18 с.
- СТИШОВ, О.А. (2003). Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації) : Монографія / О.А. Стишов. – К. : Вид. центр КНЛУ. – 388 с.
-

УДК 81'373.47:070

ОТИМЕННЫЕ ЭЛЕМЕНТЫ КАК ОДНО ИЗ СРЕДСТВ ПРЕДОСТАВЛЕНИЯ ГАЗЕТНЫМ ТЕКСТАМ НЕГАТИВНОЙ ОЦЕНКИ

Юлия Калужинская

аспирантка,

ГВУЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»,
ул. Сухомлинського 30, г. Переяслав-Хмельницький, Україна, 08401
d.yulya.w@yandex.ua

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрено использование в языке современной украинской периодики отименных слов, принятых для предоставления текстам экспрессивно-эмоциональной окраски, которые, однако, часто имеют

отрицательное маркирование. Появление в газетах подобных лексических единиц свидетельствует об интенсификации развития печатных масс-медиа и необходимость информировать о новостях из разных областей жизни, политики, культуры. Было выявлено, что наибольшую группу отименных элементов составляют производные единицы от антропонимов, в частности от фамилий. Установлено, что это происходит из-за ряда экстралингвальных факторов, в частности из-за определенных политических процессов в стране. Были классифицированы отименные элементы по способу их создания и сферой использования. Установлено, что появление отименных образований обусловлено стремлением тех, кто говорит образно назвать то или иное явление, действие, передать смысловые оттенки или экспрессию, для выражения которых в украинском литературном языке нет специальных средств. В результате исследования установлено, что начало XXI века характеризуется активным употреблением отименных образований для негативной характеристики лиц, процессов и состояний, которые имеют место в жизни страны. В основном они используются в политических текстах, иногда функционируют в текстах на военную тематику.

Ключевые слова: *отименные элементы, эмоционально-экспрессивная лексика, язык масс медиа, экстралингвальные факторы, негативная оценка.*

UDC 81'373.47:070

VIDONIMS AS A MEANS OF GIVING A NEGATIVE ASSESSMENT TO NEWSPAPER TEXTS

Yliia V. Kaluzhynska

**Post graduate student, Department of Document Studies,
HSEE «Pereyaslav-Khmelnytskyi State Pedagogical University
named after Hryhoriy Skovoroda»,
30 Sukhomlynskyi Str., Pereyaslav-Khmelnytskyi, Kyiv Reg., 08401
d.yulya.w@yandex.ua**

ABSTRACT

The article examines the use in the language of modern Ukrainian periodicals vidonim words to provide texts with expressive and emotional coloration, which, however, often have negative marking. The appearance in newspapers of such lexical units indicates the intensification of the print

media development and the need to inform about news from different fields of life, politics, culture. It was found that the largest group of vidonims make derivatives from anthroponyms, in particular from surnames. It was found that this is due to a number of extralinguistic factors including some political processes in the country. Vidonims had been classified by the method of creation and the area of use. It was discovered that the appearance of vidonim units was caused by a desire of speakers to name figuratively this or that phenomenon, effect, transfer meaning shades or expression, to express which in Ukrainian literary language there are no special tools. The study found that the beginning of the XXI-st century is characterized by the active use of vidonim units for negative characteristic of people, processes and conditions that take place in the life of the country. Mainly they are using for political texts, sometimes in the texts on military topics.

Key words: vidonims, emotionally expressive vocabulary, language of mass media, extralinguistic factors, negative evaluation.

References

- Dergatch, D.V. (2009). *Linhvostylistyka onimiv suchasnykh ukrainskykh mediinykh tekstiv [Lingvostylistic of omonims of modern Ukrainian media texts]*. Kyiv [in Ukrainian].
- Kovaltchuk, M.S. (2015). *Vidonimni utvorennia v movi suchasnoi hazety [Vidonim formation in the language of modern newspaper]*. Dnipropetrovsk [in Ukrainian].
- Minchak, G.B. (2003). *Konotatyvna semantyka suchasnykh ideolohichno zabarvlenykh nominatyvnykh odynyts (namateriali ukrainskoi presy 90-khrokiv XX stolittia) [Connotative semantics of modern ideologically marked nominativeunits (on the material of Ukrainian periodicals of 90s of XX century)]*. Kyiv [in Ukrainian].
- Navalna, M. (2007). *Vidonimni utvorennia v suchasni ukrainskii publitsystytsi [Vidonim formation in modern Ukrainian publicist]*. Pereiaslav-Khmelnytskyi.
- Navalna, M.I. (2011). *Dynamika leksykonu ukrainskoi periodyky pochatku XXI st. [Dynamic of lexicon of Ukrainian periodicals in the beginning of XXI century]*. Kyiv : Dmytro Burago. [in Ukrainian].
- Navalna, M.I. (2013). *Funktsionuvannia novykh vidonimnykh utvoren u movi suchasnoi ukrainskoi publitsystyky. [Functioning of new vidonim formation in the language of modern Ukrainian publicism]*. *Linguistics*, 1, 141–150. [in Ukrainian].
- Onyschenko I.V. (2004). *Kategoriia otsinky ta zasoby y ii vyrazhennia v publitsystychnykh ta informatsinykh tekstakh. [Category of evaluation and means of its expression in publicistic and informational texts]*. Kryvyi Rih. [in Ukrainian].
- Stasiuk T.V. (2005). *Vidonimni utvorennia : strukturno-semantychni i funktsionalno-stylistychni aspekty u movi suchasnoi publitsystyky [Vidonim formations : structural-semantic and functional-stylistic aspects in the language of modern publicist]*. Donetsk. [in Ukrainian].

Styshov. A. (2003). *Ukrainska leksyka kintsia XX stolittia (na materialy movy zasobiv masovoi informatsii)*. [Ukrainian lexicon of the end of XX century (on the material of the language of mas media)]. Kyiv : Pub. Center of KNLU. [in Ukrainian].

Подано до редакції 14.01.2017

Рецензовано 20.01.2017

Прийнято до друку 22.01.2017
